

GODPRĀTĪGA UN NO KORUPCIJAS BRĪVA STARPTAUTISKĀ UZŅĒMĒJDARBĪBA

MĒS NODROŠINĀSIM ANONIMITĀTI!
ZIŅO - 8000 20 70

GODPRĀTĪGA UZŅĒMĒJDARBĪBA

Lai arī cik sarežģīti būtu iekarot citas valsts tirgu, tomēr nekas nevar attaisnot uzņēmēja koruptīvu rīcību. Neatļauti maksājumi, ziedojumi, dāvinājumi un citi labumi amatpersonām ar mērķi apiet noteikumus, panākt labvēlīgāku attieksmi vai ātrāku problēmas risinājumu ir kukuļošana jeb korupcija, kas rada nopietnas juridiskas, morālas, ekonomiskas un politiskas sekas, apdraud labu valsts pārvaldību un tautsaimniecības attīstību, kā arī izkropļo tirgu. Korupcijas mazināšanai gan nacionālā, gan starptautiskā mērogā būtiska loma ir arī uzņēmumiem.

KORUPCIJA ir kukuļošana un jebkura cita to personu rīcība, kam uzticēta atbildība valsts vai privātajā sektorā un kuras pārkāpj savus pienākumus, kas izriet no viņu valsts amatpersonas, privāti nodarbinātās personas, neatkarīga uzņēmēja statusa vai citām līdzīga veida attiecībām un kas ir vērsta uz nepelnītu priekšrocību iegūšanu sev vai citiem.

Kukuļošana un citas ar korupciju saistītas darbības ir krimināli sodāms noziegums. Par koruptīvām darbībām gan valsts amatpersonām, gan valsts un pašvaldības iestāžu darbiniekiem un privātpersonām Krimināllikumā ir paredzēta kriminālatbildība.

KUKUĻDOŠANA – materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu nodošana vai piedāvāšana personiski vai ar starpnieku personai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja interesēs.

Kukulis var būt jebkuri materiāli vai citāda veida labumi, tai skaitā:

- nauda un vērtspapīri;
- priekšmeti, kuriem ir materiāla vērtība;
- dažāda rakstura labumi un pakalpojumi.

ATBILDĪBA PAR KORUPTĪVIEM NOZIEGUMIEM

Fiziskām personām

- Par kukuļdošanu valsts amatpersonai Krimināllikumā noteiktā brīvības atņemšanas soda maksimālā robeža ir **5 gadi**;
- Par kukuļdošanu valsts amatpersonai lielā apmērā vai, ja to ir izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējās vienošanās, brīvības atņemšana līdz **8 gadiem**;
- Par kukuļdošanu valsts amatpersonai, ja to ir izdarījusi organizēta grupa – brīvības atņemšana līdz **10 gadiem**;
- Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu piedāvāšanu vai nodošanu valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekam, kurš nav valsts amatpersona, lai tā izdarītu kādu nelikumīgu darbību labuma devēja vai jebkuras citas personas interesēs, persona var tikt sodīta ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu, taču, ja minētās darbības izdarītas lielā apmērā, sods var būt pat brīvības atņemšana uz laiku līdz **2 gadiem**.

Juridiskajām personām

Ja fiziska persona vai attiecīgās **juridiskās personas** koleģiālās institūcijas loceklis ir veicis kukuļdošanu juridiskas personas (t.sk. valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrības vai personālsabiedrības) **interesēs, labā vai tās nepienācīgas pāraudzības vai kontroles rezultātā**, juridiskajai personai var piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekli.

Piespiedu ietekmēšanas līdzekļi juridiskajai personai

- likvidācija;
- tiesību ierobežošana;
- mantas konfiskācija;
- naudas piedziņa līdz pat simts tūkstošiem minimālo mēnešalgu apmērā.

ĀRVALSTU AMATPERSONU KUKUĻOŠANA

Valsts reputācija kā signāls

Izvērsot uzņēmējdarbību ārpus valsts robežām, komersantam ir jāvērtē, ka lielāka iespējamība nonākt situācijās, kurās ārvalsts amatpersonas pieprasa vai izspiež kukuļus, pastāv tajās valstīs, kurās korupcija ir izplatītāka. Starptautisko uzņēmumu prakse liecina, ka, apgūstot jaunus tirgus, īpaši jaunattīstības valstīs, viens no lielākajiem izaicinājumiem ir tirgus iekarošana, neizmantojot nelikumīgas metodes. Ne reti arī vadoši pasaules uzņēmumi nav spējuši tikt galā ar uzņēmuma pārstāvju negodīgu rīcību, kas vēlāk uzņēmumam ir maksājis ne tikai lielas soda naudas, bet arī aptraipījis reputāciju.

Krimināllikums paredz pienākumu izmeklēt arī Latvijas pilsoņa, nepilsoņa vai ārzemnieka, kuram ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā, ārvalstīs izdarītus noziedzīgus nodarījumus, ieskaitot kukuļdošanu, pat tādā situācijā, ja tas netiek atzīts par noziedzīgu un sodāmu attiecīgās valsts teritorijā. Krimināllikums par ārvalstu amatpersonu kukuļošana paredz tādas pašas sodus, kā par kukuļdošanu Latvijas valsts amatpersonai.

Lai gan korupcijas izplatību precīzi noteikt nav iespējams, tomēr starptautiskās organizācijas piedāvā novērtējumus un pētījumus, ko var izmantot priekšstata gūšanai par korupcijas izplatību un pretkorupcijas politiku konkrētajā valstī.

Kā rīkoties, ja ārvalsts amatpersona pieprasa vai izspiež kukuli?

- Nedodiet kukuli, tādējādi neiesaistoties krimināli sodāmās darbībās;
- Iesakiet amatpersonas vārdu, amatu un izskatu, fiksējiet kukuļa pieprasīšanas mērķi, laiku, vietu un iespējamo kukuļa priekšmetu;
- Pārliicinieties par savām tiesībām, lai nekļūtu par krāpšanas vai izspiešanas upuri;
- Nekavējoties ziņojiet konkrētās valsts tiesībsargājošajām iestādēm vai sazinieties ar Latvijas vēstniecību.

Starptautisks pretkorupcijas portāls *Business Anti-Corruption Portal* piedāvā praktisku instrumentu uzņēmējiem cīņā ar korupciju, tādējādi veicinot biznesa vidi. Popularizējot Apvienoto Nāciju Organizācijas Globālā līguma 10. principu – „Uzņēmumiem ir jāvēršas pret korupciju visos tās veidos, ieskaitot izspiešanu un kukuļošana” – portāls izstrādājis ne tikai 103 pasaules valstu profilus, sniedzot pamatinformāciju par korupciju galvenajās ar biznesu saistītajās jomās, bet piedāvā arī noderīgus materiālus uzņēmumiem – rīcības kodeksu paraugus, galveno korupcijas novēršanas mehānismu piemērus un risku analīzes rīku, kā arī pretkorupcijas apmācību moduļus un e-mācību programmu.
www.business-anti-corruption.com

ASV organizācija *Freedom House* pētījumā *Nations in Transit* Eiropas un Āzijas valstis iedala pēc valsts režīma, izvērtējot tādas kritērijus, kā demokrātijas līmenis valdībā un pašvaldībās, vēlēšanu process, pilsoniskā sabiedrība, neatkarīgi mediji, normatīvo aktu bāze un neatkarība, kā arī korupcijas izplatība.
<http://ej.uz/NationsInTransit>

World Economic Forum, nosakot *Globālās konkurētspējas indeksu*, analizē konkurētspējas priekšrocības un trūkumus atsevišķo konkurētspēju noteicošajos faktoros, starp kuriem ir arī korupcija. Augstas konkurētspējas valstīs esošie uzņēmumi bieži vien spēj vieglāk iekarot mazāk konkurētspējīgu valstu tirgus un izkonkurēt to vietējos uzņēmumus, neredzot nepieciešamību uzņēmējdarbībā izmantot negodīgu un pretlikumīgu rīcību, tajā pašā laikā mazāk konkurētspējīgu valstu uzņēmumi vietējā un eksporta tirgū savu pakalpojumu vai produktu noieta veicināšanai ir spiesti pielietot negodīgas un pretlikumīgas konkurences metodes, tai skaitā korupciju.

<http://ej.uz/konkuretspeja>

KORUPCIJAS RISKU NOVĒRŠANA UZNĒMUMĀ

Korupcijas novēršanai uzņēmumā būtiska un izšķiroša loma ir tieši uzņēmuma vadībai, kam ir jānodrošina iekšējie korupcijas novēršanas pasākumi.

1. solis APZINĀT KORUPCIJAS RISKUS

Lai nepieļautu, ka darbinieki, pildot amata pienākumus, rīkotos koruptīvi, uzņēmumam gan savā organizācijā, gan darbības jomā ir jāidentificē riska situācijas, kurās var rasties iespēja izmantot koruptīvus paņēmienus. Korupcijas risks ir varbūtība, ka kāds no darbiniekiem kādā konkrētā situācijā ar nodomu vai bez nodoma rīkosies savu vai citas personas materiālo interešu labā, gūstot nepienākošos labumu sev vai organizācijai, ko tas pārstāv.

Kā noteikt korupcijas riskus?

- intervijas, aptaujas, prāta vētras, sūdzības;
- iekšējā un/vai ārējā audita ziņojumi;
- korupcijas lietas, publiski pieejamā informācija, pētījumi;
- jomu, kas skar tiešus vai netiešus komunikāciju ar valsts sektoru, noteikšana;
- noteikumu, dokumentācijas un darbinieku pilnvaru analīze.

Korupcijas risku piemēri

- A** Kontrolējošas institūcijas inspektora piekukuļošana, lai viņš nefiksētu un nekonstatētu pārkāpumu;
- B** Personiskas pazīšanās izmantošana, lai, apejot noteikto kārtību, risinātu jautājumus pašvaldībā;
- C** Valsts amatpersonas apdāvināšana svētkos (brīvbiļetes, dāvanu kartes, ceļojumi, utt.);
- D** Publiskā iepirkuma komisijas locekļa lēmuma pieņemšanas ietekmēšana;

E Citiem nepieejamu atlaižu vai „bonusu” piešķiršana ietekmīgai amatpersonai vai tās tuviniekam;

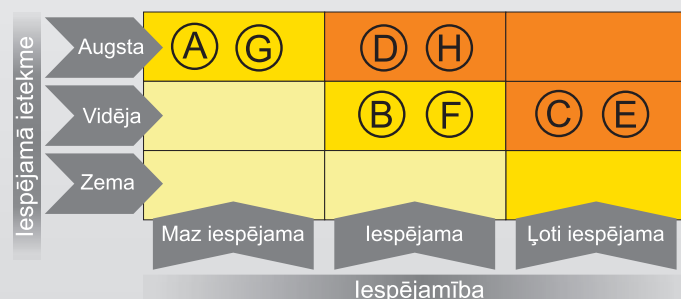
F Darba jautājumu apspriešana un uzņēmumam svarīgas informācijas iegūšana, izmantojot privātas un draudzīgas attiecības ar amatpersonām;

G Sadarbība ar negodprātīgiem partneriem, aģentiem vai konsultantiem (piegādes „ķēžu” izmantošana);

H Kukuļa nodošana, ja valsts amatpersona ir izspiedusi kukuli no uzņēmuma.

Novērtējot korupcijas riskus uzņēmumā, jāņem vērā korupcijas risku cēloņu, risku faktoru un apstākļu savstarpējā mijiedarbība. Apzinot korupcijas riskus, vienlaikus tiek novērtēta to varbūtība (biežums un paredzamība), nozīmīgums un iespējamās sekas, tostarp arī zaudējumu apmērs. Tāpat jāidentificē arī korupcijas riska „īpašnieks” – riskam pakļautās struktūrvienības un darbinieki.

Riskus var apzīmēt ar noteiktiem simboliem un atzīmēt korupcijas risku kartē, novērtējot katra riska iespējamības un ietekmes jeb seku savstarpējo iedarbību.

Korupcijas risku identificēšana un novērtēšana ir saistīta ar situāciju modelēšanu, taču tas vēl nenozīmē, ka konkrētais korupcijas risks ir īstenojies vai ka tas kādreiz īstenošies.

Vislielākā vērtība uzņēmumam ir jāvelta tiem riskiem, kuru iestāšanās radītu vislielākos zaudējumus. Jāizvērtē, kādas varētu būt riska rezultātā radušās kaitējuma sekas (kādu likumpārkāpumu tas varētu izraisīt), kādi apstākļi un cēloņi varētu veicināt korupcijas risku iestāšanos, un atbilstoši tiem jānosaka veicamie pretkorupcijas pasākumi.

2. solis

IZSTRĀDĀT UN IEVIEST PRETKORUPCIJAS PASĀKUMUS

Izstrādājot konkrētus pasākumus korupcijas risku novēršanai un nodrošinot darbinieku rīcības tiesiskumu, uzņēmuma vadībai ir jābūt pārliecinātai, ka tādējādi pārkāpumu iespējamība tiek samazināta līdz minimumam.

Mehānismi korupcijas risku novēršanai

Ētikas, rīcībpolitikas un uzņēmējdarbības prakses vadlīnijas

Izstrādājot un ieviešot darba procesa regulējumu dažādās jomās, uzņēmums samazina risku, ka darbinieki varētu iesaistīties koruptīvos noziegumos, kuru rezultātā ciestu uzņēmuma ilgtspēja. Izstrādājot ētikas kodeksu un pretkorupcijas politikas rokasgrāmatu, uzņēmējs vienlaikus arī rada veidu, kā darbiniekiem ērtā un vienkāršā veidā komunicēt uzņēmuma vērtības un principus.

Pretkorupcijas vai ētikas vadlīnijās, iekšējās kārtības noteikumos vai citos dokumentos uzņēmumam skaidri jānorāda, ka darbiniekiem ir aizliegts iesaistīties koruptīvās darbībās un arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā. Ieviešot pretkorupcijas principus, uzņēmējs samazina risku, ka darbinieks varētu pārkāpt likumu, un šādā situācijā ciestu ne tikai uzņēmuma reputācija, bet uzņēmumam var tikt piemēroti arī piespiedu ietekmēšanas līdzekļi, soda nauda un pat aizliegums noteiktu laiku piedalīties valsts un pašvaldību iepirkumos.

Būtiski noteikt arī uzņēmuma mārketinga pasākumu politiku, kas ne reti mēdz robežoties ar prettiesisku ietekmēšanu, piemēram, dāvanu pasniegšana vai ziedojumi ar mērķi panākt valsts amatpersonu labvēlīgu attieksmi vai lēmumu. Uzņēmumi arvien vairāk izrāda iniciatīvas arī sociālās

korporatīvās atbildības jomā, ar sociāli atbildīgu politiku un akcijām vērojot gan darbinieku, gan sabiedrības uzmanību būtiskām problēmām, tai skaitā korupcijas mazināšanu.

Iekšējās kontroles pasākumi

Iekšējās kontroles pasākumiem ir jābūt vērstiem uz visu līmeņu darbiniekiem, ņemot vērā korupcijas riskus arī katra speciālista darbības jomā. Iekšējā audita sekmīgai veikšanai uzņēmumā jābūt neatkarīgai audita daļai, taču atkarībā no uzņēmējdarbības formas un uzņēmuma lieluma, ir jāvērtē iespēja piesaistīt neatkarīgu ārējo auditu, kura rezultātā var ne tikai identificēt un novērst nepilnības korupcijas novēršanas jomā, bet arī atklāt citus pārkāpumus un izvērtēt dažādu procesu efektivitāti.

Komunikācija un izglītošana

Uzņēmumam, rūpējoties par savas darbības ilgtspēju un profesionalitāti, ir jāveic darbinieku apmācības, izglītojot ne tikai par tiesajiem darba pienākumiem, bet arī par uzņēmuma ētikas principiem, rīcību interešu konflikta situācijās, dāvanu un ziedojumu pieņemšanas un piedāvāšanas politiku, kā arī kukuļošanas nepieļaujamību. Mācības, seminārus vai treniņus, ko vada uzņēmuma pārstāvis vai pieaicināti lektori vai treneri, darbiniekiem vēlams organizēt reizi divos trīs gados, bet jauniejiem uzņēmuma darbiniekiem, uzsākot darba attiecības. Papildu resursi par kukuļošanos, ētiku, uzņēmuma iekšējās kontroles prasībām ir pieejami arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) mājaslapā, sadaļā uzņēmējiem.

ej.uz/KNABuznemejiem

Ziņošanas veicināšana

Lai sekmētu veiksmīgu komunikāciju un novērstu korupciju, uzņēmumā ir jābūt izveidotam ziņošanas mehānismam. Darbiniekam, kuram rodas aizdomas par koruptīvām darbībām vai kurš saskata neētisku rīcību, profesionālo standartu neievērošanu, darbību pretēji uzņēmuma vai sabiedrības interesēm, ir jāapzinās ziņošanas nozīmīgums, jābūt skaidram, saprotamam un ērtam veidam, kādā iespējams par aizdomām ziņot, turklāt ziņotājam nedrīkst rasties bažas par savu nākotni uzņēmumā.

Kontroljautājumi atbildīgam darbiniekam:

- Vai plānotā darbība ir uzņēmuma interesēs?
- Vai tā nav pretrunā sabiedrības interesēm?
- Vai tā atbilst uzņēmuma vērtībām?
- Vai tā ir likumīga?
- Vai esmu gatavs par to uzņemties atbildību?
- Vai šīs darbības neapšaubīs uzņēmuma un manu reputāciju un godprātību?
- Vai nekaunos par lēmumu/plānoto darbību stāstīt citiem?

Interešu konflikts – situācija, kad darbinieka personiskās intereses ietekmē, var ietekmēt vai radīt šķietamu iespaidu, ka ietekmē uzņēmuma intereses.

KAM UN KĀ ZINOT PAR KORUPCIJU LĀTVIJĀ?

Ja valsts amatpersona pieprasa kukuli vai arī jums ir informācija par korupciju valsts institūciju dienestā (tai skaitā pašvaldībās), jums jāziņo Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam

Personīgi darba dienās no pulksten 8.30 līdz 17.00 (Rīgā, Brīvības ielā 104, korpus 2);

Zvanot uz tālruni 67356161 vai KNAB uzticības tālruni 8000 20 70;

Nosūtot iesniegumu vai aizpildot KNAB sagatavotu veidlapu (pieejama te: ej.uz/zinoKNAB) un nosūtot:

- pa elektronisko pastu (knab@knab.gov.lv);
- pa pastu (Brīvības iela 104 k-2, Rīga, LV-1001);
- pa faksu 67 33 11 50.

Par krāpšanu un komerciālo uzturēšanu jeb korupciju privātā sektora ietvaros jāziņo Valsts policijai

Zvanot uz bezmaksas diennakts palīdzības tālruni 110 vai vērsties tuvākajā iecirknī un noskaidrojot tālākas instrukcijas;

Sazinoties ar Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldi pa tālruni 67208663 vai elektroniski enap@vp.gov.lv;

Vērsties policijā rakstiski:

- pa pastu (Čiekurkalna 1.līnija 1, k-4, Rīga, LV – 1026);
- pa elektronisko pastu (kanc@vp.gov.lv);
- pa faksu: 67 07 50 94.